

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Сірика Зіновія Орестовича

«Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи», представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність дисертаційного дослідження

Період реформування адміністративно-територіального устрою країни та змін бюджетної системи України потребує активного наукового дослідження та осмислення тих процесів, які є рушійними в процесі розвитку громад. Адже реформування системи місцевого самоврядування та фінансова децентралізація висувають нові вимоги до розвитку місцевого самоврядування та місцевих бюджетів в процесі подальшого формування та зміцнення територіальних громад.

Реформа децентралізації передбачає передачу повноважень, фінансів на їх реалізацію та відповідальності за їх виконання від центральної влади органам місцевого самоврядування, тобто тому керівництву (місцевим радам та їхнім головам), яке жителі територіальних громад самі собі оберуть. Головним посилом реформи є усвідомлення, що на місцях краще розуміють локальні проблеми й ефективніше можуть використати кошти на їх вирішення. Тому в умовах реалізації реформи децентралізації, питання фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку громад залишається актуальним, оскільки громади самостійно мають забезпечити розвиток своєї території.

Сьогодні виникає низка питань пов'язаних з формуванням фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування, що безпосередньо впливають на спроможність територіальної громади. Кожна територіальна громада має володіти фінансовими, матеріальними та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективного реалізації завдань та функцій місцевої влади. Адже достатнє фінансове забезпечення сприятиме наданню соціальних послуг населенню на відповідному рівні.

Тому з огляду на це, дисертаційна робота Сірика Зіновія Орестовича, що присвячена вирішенню важливої науково-практичної проблеми щодо обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення є, безперечно, актуальною і своєчасною.

Підтвердженням актуальності дисертаційної роботи її безпосередній зв'язок із основними напрямками та темами наукових досліджень Національного університету «Львівська політехніка», зокрема з темою «Розвиток інноваційних аспектів публічно-приватного партнерства» (номер державної реєстрації 0118U000345) та ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України»: «Методологічні основи та напрями реформування адміністративно-територіального устрою України» (номер державної реєстрації 0114U004401); «Наукові засади формування моделі сталого ендогенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U000691).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна

Наукові положення дисертаційної роботи, її висновки, рекомендації є достатньо обґрунтованими. Мета, завдання, об'єкт, предмет сформовані згідно з вимогами і проблематикою роботи. Вони є чітко узгодженими між собою.

Робота за своєю суттю і змістом є цілісним дослідженням, яке здійснене за логічною структурою формування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи. Всі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто.

Наукова новизна викладених результаті дисертаційної роботи Сірика Зіновія Орестовича полягають у наступному:

уточнено концептуальні положення формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні шляхом диверсифікації та максимізації залучення усіх чинників фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад для поліпшення якості й доступності соціальних, адміністративних, комунальних та інших публічних послуг;

сформовано методологічний підхід до дослідження процесів фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад виходячи із засад фінансово-бюджетної децентралізації, який ґрунтується на нормативно-правових, організаційних, управлінських інструментах та заходах й передбачає використання механізмів бюджетного вирівнювання, державної підтримки соціально-економічного розвитку територіальних громад, публічно-приватного партнерства, транскордонного співробітництва, міжнародної технічної допомоги, співробітництва територіальних громад, дольової участі суб'єктів господарювання, внутрішніх та зовнішніх запозичень;

методологічно обґрунтовано дослідження інвестиційної спроможності територіальних громад, яке включає концептуалізацію цього поняття та методичний підхід до оцінювання інвестиційної спроможності територіальних громад;

розвинуто наукові положення щодо визначення ролі управлінського чинника як елемента інвестиційного потенціалу територіальних громад з визначенням шляхів ефективізації його використання у процесі практичної реалізації завдань з фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-територіального устрою України;

подано концептуальну модель територіальної згуртованості у розвитку громад, суть якої полягає у застосуванні організаційно-економічних заходів щодо посилення участі суб'єктів економічної діяльності на території громади у вирішенні її інвестиційних завдань та узгодження пріоритетів, тривалості інвестиційних процесів, можливостей спільної участі у них, реалізації інвестиційних проектів на засадах взаємної зацікавленості;

систематизовано інвестиційні проекти та заходи відповідно до повноважень територіальних громад у сфері місцевого самоврядування за джерелами фінансування: місцевий бюджет, державний бюджет, позабюджетні надходження, кошти міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій, інші залучені кошти за відповідними джерелами тощо;

удосконалено наукові підходи до встановлення причинно-наслідкових зв'язків процесу реформування адміністративно-територіального устрою та можливих ризиків в частині: інвестиційної неспроможності низки територіальних громад; послаблення державного впливу на розвиток територій і контролю діяльності органів місцевого самоврядування; поглиблення соціально-економічної асиметрії розвитку територій тощо;

розкрито теоретико-методичні підходи щодо удосконалення механізму міжбюджетних відносин, які спрямовані на мінімізацію або усунення диспропорцій у розвитку територіальних громад, що виникають внаслідок природно-кліматичних умов і географічного розташування;

розвинуто термінологічний апарат дослідження у частині поняття «інвестиційного потенціалу територіальної громади», яке враховує економіко-управлінські особливості територіальних громад як елементів системи адміністративно-територіального устрою держави й визначається як сукупність чинників та можливостей (природно-ресурсних, соціальних, фінансово-економічних, інституційно-управлінських тощо), які є об'єктом управління з боку органів влади територіальної громади, спрямованого на залучення й використання інвестиційних ресурсів для вирішення проблем місцевого розвитку;

обґрунтовано значущість «територіальної громади», яке розглядається в адміністративно-територіальному контексті як первинної (базової) одиниці системи адміністративно-територіального устрою держави, у якій органами місцевого самоврядування чи самоорганізації громадян самостійно і під свою відповідальність забезпечується у межах, встановлених Конституцією та законодавством України, вирішення питань місцевого значення та надання власних і делегованих державою публічних послуг;

розкрито науково-методичний підхід до вирішення проблем вирівнювання фінансово-інвестиційних можливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад, який передбачає запровадження дієвих інструментів державної підтримки економічно слабозвинених громад, формування стосовно них сприятливого для залучення інвестицій інституційного середовища тощо.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, наведених у ній статистичних даних і розрахунків дозволяє зробити висновок про обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації. Запропоновані теоретико-методологічні та науково-методичні засади функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Не викликає сумніву достовірність наукових висновків, отриманих теоретичних узагальнень, методичних підходів, оскільки в основу наукового дослідження покладено праці вітчизняних та зарубіжних економістів, а також законодавчі і нормативно-правові акти, що регламентують питання адміністративно-територіального розвитку громад.

Основні положення роботи базуються на використанні Указів Президента України, Постанов Кабінету Міністрів України, стратегічних програмних документів, матеріалів Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства розвитку громад і територій України та результатів власних досліджень автора.

У дослідженні використано 337 літературних джерел, що свідчить про широке та глибоке дослідження і опрацювання наукової літератури по даній тематиці. Наведені здобувачем наукові результати та висновки дисертаційної роботи характеризуються належним рівнем обґрунтованості, що забезпечено використанням сучасних методів наукових досліджень, зокрема абстрактно логічного, теоретичного узагальнення, порівняння, історичного та логічного, систематизації та групування, графічного, аналізу та синтезу, економіко-статистичного аналізу, програмно-цільового, побудови алгоритму.

Представлені результати дозволяють висловити позитивний висновок стосовно наукового рівня, достовірності поданого в дисертації матеріалу, теоретичних обґрунтувань і аргументації всіх положень, які подано до захисту, практичного значення висновків і рекомендацій, що впливають із дисертації.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Суть теоретичного й практичного значення виконаного дослідження полягає в розробці нових і вдосконаленні наявних теоретико-методологічних засад та науково-практичних підходів щодо функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи, що є важливим внеском в економічну науку і дозволило Сірику З.О. сформулювати оригінальні пропозиції до вирішення досліджуваної наукової проблеми. Значущість одержаних результатів полягає у розробленні теоретико-методологічних узагальнень та науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в роботі центральних і регіональних органів влади, зокрема: Міністерства розвитку громад і територій України (довідка 7/31/17497-20 від 23.10.2020 р.); Львівського регіонального відділення Асоціації міст України (довідка №62 від 17.06.2020 р.); Підкомітету з питань електроенергії та транспортування енергії Комітету з питань паливно-енергетичного

комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України (довідка №49-08-08/153 від 16.17.2019 р.); Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка №1-3269 від 05.12.2016 р.), (довідка №274-1-52 від 03.06.2020 р.); Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації (довідка №25 від 23.09.2020 р.); Львівського регіонального відділення всеукраїнської асоціації громад (довідка №17 від 30.06.2020 р.); Обласної асоціації місцевих рад «Ради Львівщина» (довідка №74 від 20.08.2020 р.); Агенції регіонального розвитку Львівської області (довідка №11 від 05.08.2020 р.). Також результати дисертаційної роботи апробовані у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при розробці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Адміністрування публічними процесами» й «Електронне самоврядування» (довідка № 67-01-471 від 12.03.2021 р.).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 39 наукових працях загальним обсягом 45,1 д. а., з яких: 3 монографії (в тому числі 1 одноосібна), 23 статті у наукових-фахових виданнях України (у тому числі 19 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз) та 3 - у наукових періодичних виданнях інших держав, 7 публікацій апробаційного характеру, 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Кількість наукових праць, узгодження їхнього змісту і назв з проблематикою дисертаційного дослідження відповідають встановленим вимогам. Публікації відображають результати досліджень за усіма розділами дисертації у розрізі спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

В авторефераті дисертації розкрито актуальність обраної теми, наукову новизну розробок, висновки та рекомендації автора. Він є ідентичним дисертації за структурою та змістом, та не містить інформації, яка відсутня у дисертаційній роботі. В авторефераті висвітлено пропозиції, методичні рекомендації та висновки, що викладені у дисертації, а також наукові положення, що відображають результати дослідження за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, встановленим МОН України до докторських дисертацій. Робота виконана українською мовою у науковому стилі, матеріал опрацьований і викладений послідовно та логічно, відображаючи основний зміст проведеного дослідження. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 426 сторінок. Основний зміст викладено на 364 сторінках. Робота містить 28 таблиць, 49 рисунків, 6 додатків. Список використаних джерел включає 337 найменувань.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Незважаючи на ґрунтовно представлені наукові результати дисертаційна робота має певні дискусійні моменти:

1. У дисертації в § 1.3. Реформування адміністративно-територіального устрою у контексті світового досвіду (с. 55-80), здобувач аналізуючи світовий досвід реформування територіального устрою зазначає багато моделей реформ не конкретизуючи моделі, які б були найбільш сприятливими для введення в практику в Україні. А така конкретизація дозволила б поглибити результати дослідження і уточнити напрями проведення реформи в Україні. Проте автор зазначає, що прикладом проведення адміністративно-територіальної реформи для України вважається досвід Польщі.

2. На с. 108 дисертації дисертантом подано хронологію змін законодавчої бази щодо розбудови місцевого самоврядування (табл. 2.1), а у додатку Б (с. 415) подано законодавчу базу, що прийнято в контексті супроводу реформи місцевого самоврядування. Варто було об'єднати ці елементи дослідження в єдиний блок нормативно-правового забезпечення реформування адміністративно-територіального устрою України та реформи децентралізації, що в підсумку дозволило б визначити основні прогалини в законодавчій базі та запропонувати шляхи їх заповнення.

3. Здобувач провів ґрунтовний аналіз фінансово-бюджетної спроможності територіальних громад тільки Львівської області (с. 199-219). Однак такий аналіз слід було провести в розрізі не однієї області та проаналізувати громади за певним критерієм з кожної області України і таким чином показати динаміку фінансової спроможності громад всієї країни.

4. При оцінці інвестиційних потреби територіальних громад (с. 219-243) була визначена питома вага капітальних видатків у загальній сумі видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад України за 2020 рік (с. 237), а також проведено аналіз 40 громад в розріз одного регіону, де їх було порейтинговано за різними критеріями (групами показників) (с. 238-243). Водночас при цьому доцільним було б також порівняння процесу формування інвестиційних потреб територіальних громад країн ЄС, що б дозволило висвітлити існуючі у світі механізми формування інвестиційного пакету громади і його реалізації.

5. Деяко спірним на рис. 4.1 - Джерела та механізми забезпечення інвестиційних потреб територіальних громад (с. 247) є поділ на джерела і механізми. Оскільки представлені на рисунку групи (бюджетні, грантові, кредитні і партнерські) включають в себе все ж таки інвестиційні джерела. Тому це питання в подальших дослідженнях потрібно уточнити та виділити господарський, організаційно-економічний, управлінський механізми забезпечення інвестиційних потреб.

6. Заслуговує на уваги результати аналізу потенціалів громади подані у § 4.2. «Використання внутрішнього потенціалу розвитку територіальних громад», зокрема виділення інвестиційного потенціалу та можливостей його залучення для розвитку громади (с. 266-278). Однак, це питання потребують глибшого розкриття з позицій механізмів залучення інвестицій, а також представлення чи моделювання ефекту від використання потенціалу.

7. Слід також зазначити, що завдання, які поставлені у дисертаційній роботі, нечітко корелюють з науковим результатами. Так наприклад, автор обґрунтовує концепцію формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, проте саме такого завдання не було поставлено у роботі. І саму концепцію слід було візуалізувати та подати на рисунку.

8. Дисертаційна робота містить технічні некоректності: рис.2.5, табл. 3.3, табл. 3.1., рис. 5.2, табл. 5.1, рис.5.8 тощо.

Зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру та не зменшують наукову та практичну цінність представленого дослідження. Дискусійність та критичність окремих положень дисертації засвідчує складність та багатогранність обраного наукового завдання, а також перспективи у проведенні автором подальших досліджень з цієї проблематики. Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дисертаційного дослідження.

